

Miestny územný systém ekologickej stability v projektoch pozemkových úprav (príklad návrhu MÚSES katastra obce Slopná)

M. Moyzeová, L. Grotkovská: The Local Territorial System of Ecological Stability in the Projects of Land Consolidations (Case Study of LTSES in Cadastral Territory of Slopná Village). Život. Prostr., Vol. 41, No. 3, p. 162 – 164, 2007.

The contribution presents the study elaborated as a part of the land arrangement project. In the framework of the projects of land arrangement a proposal of spatial ecological stability of the territory is compiled – the local territorial system of ecological stability at the local level – which should provide and enhance ecological stability of agricultural landscape. Projects of land consolidations and the local territorial system of ecological stability propose legal and territorial interventions to land consolidations and land use so that the landscape can reach maximum productivity in harmony with requirements of environment protection, ecological stability and biodiversity of the territory. Output of the local territorial system of ecological stability includes proposals of ecological measures to increase rationality of agricultural production conditions and to provide stability and esthetical appearance of rural landscape.

Súčasťou plánovacích dokumentácií vrátane projektov pozemkových úprav je spracovanie územných systémov ekologickej stability (USES). Cieľom príspevku je prezentovať výsledky spracovania MÚSES v intenzívne poľnohospodársky využívannej krajine v katastri obce Slopná.

Obec Slopná leží v okrese Považská Bystrica v Maňinských vrchoch. Rozlohou 764 ha a počtom obyvateľov 491 patrí medzi malé vidiecke sídla s prevažne obytnou a poľnohospodárskou funkciou. Prírodnú os obce tvorí potok Slopnánka, ktorý preteká stredom typickej radovej zástavby. V krajinskej štruktúre dominuje poľnohospodárska pôda (54 %) a lesy (32 %). Na poľnohospodárskej pôde prevláda zastúpenie trvalých trávnych porastov (36 %) a ornej pôdy (17 %). Z krajinoekologického hľadiska je najhodnotnejším územím južná časť katastra, kde sú koncentrované prvky prirodzeného, resp. poloprirodzeného charakteru. Rovinato-vrchovinové územie je intenzívne využívané a má vysokú koncentráciu stresových faktorov vyplývajúcich z rozvoja poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a urbanizácie.

Návrh miestneho územného systému ekologickej stability (MÚSES) sa spracoval podľa metodických pokynov Izakovičovej a kol. (2000) a jeho základ tvorili spracované dokumenty o území a terénny prieskum zameraný na mapovanie aktuálnej krajinskej štruktúry, prvkov využitia krajiny a stresových faktorov. Návrh MÚSES k. ú. Slopná (Boltížiar a kol., 2006) pozostával z návrhu kostry ekologickej stability, t. j. vymedzenia plôch biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov a z návrhu manažmentových opatrení (obr. 1). V katastrálnom území bolo navrhnutých päť prvkov miestneho územného systému ekologickej stability, ktoré nadväzujú na prvky vyššieho hierarchického významu: lokálne biocentrum, 2 lokálne hydrické biokoridory a 2 interakčné prvky.

• **Lokálne biocentrum Slopnánka** – zahŕňa hornú časť toku Slopnánka so zachovanými brehovými porastmi podhorských jelšín a krovitých vrúb, ako aj priľahlé svahy, ktoré predstavujú jej spádovú oblasť. Táto časť toku patrí medzi biotopy európskeho významu s priaznivým stavom, ktoré zvyšujú ekologickú

1. Návrh miestneho územného systému ekologickej stability s ekologicky optimálnym využitím a návrhom manažmentových opatrení katastra obce Slopná (autorky: L. Grotkovská, M. Moyzeová, J. Špulerová, digitálne spracovanie: P. Kenderessy).

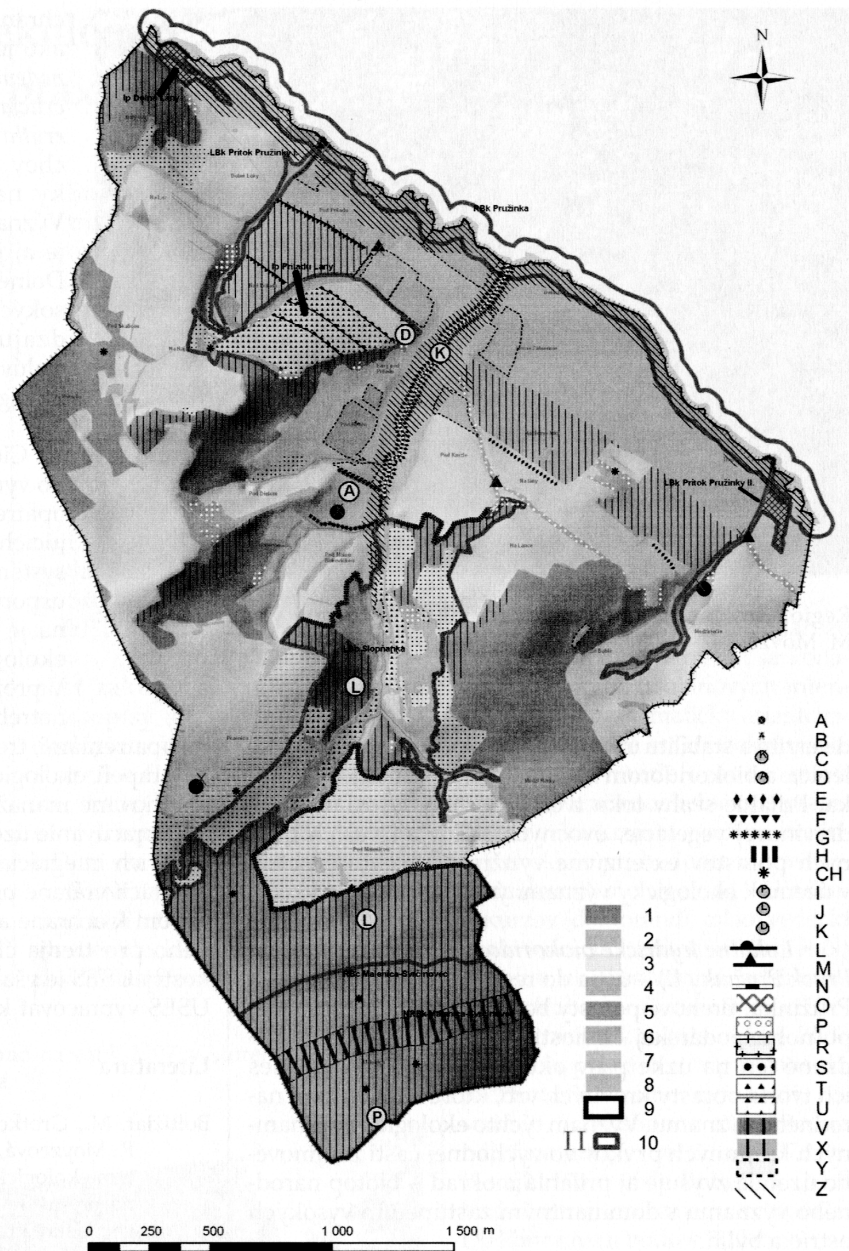
Návrh optimálneho využitia územia:

1 – lesy, 2 – nelesná drevinová vegetácia, 3 – trvalé trávne porasty (lúky, pasienky), 4 – orná pôda, 5 – ovocné sady, 6 – vodné plochy a toky s brehovými porastmi, 7 – zastavané územie, 8 – cesty, 9 – skalné biotopy.

Návrh kostry miestneho územného systému ekologickej stability:

10 – prvky územného systému ekologickej stability.

Návrh krajinnokoologických opatrení: A – zlikvidovať nelegálne skládky, B – zabezpečiť režim skládkovania organického odpadu s požiadavkami ochrany vodných a pôdných zdrojov, C – vybudovať kanalizáciu v obci, D – zabezpečiť technické a technologické opatrenia na zamedzenie negatívneho vplyvu poľnohospodárstva a výroby, E – vysadiť líniovú vegetáciu, F – stabilizovať ornú pôdu proti zosuvom a vodnej erózii výsadbou ekostabilizačnej vegetácie, G – vysadiť izolačno-hygienickú vegetáciu v okolí poľnohospodársko-priemyselného objektu, H – vytvoriť podmienky na vznik porastových plášťov, CH – plánované aktivity realizovať v súlade s druhovou ochranou, I – návrh na zvýšenie stupňa ochrany prírody, J – pri obnove lesných porastov nepoužívať holorubné spôsoby ťažby a preferovať stanovištné pôvodné druhy drevín, K – odstrániť drevinové nálety, L – šíreniu synantropných druhov zamedziť pravidelným kosením, M – vytvoriť plochy na rozšírenie brehových porastov (min. šírka 10 m) a zabrániť rozširovaniu expanzívneho druhu *Sambucus nigra*, N – revitalizovať vodný tok, O – blokovat sukcesiu a šírenie úhorových trstí, obnovovať vlhké lúky pravidelným kosením, P – z hľadiska zvýšenia biodiverzity zachovať a zabezpečiť vhodné obhospodarovanie, R – všetky hospodárske činnosti realizovať v súlade s ochranou podzemných vôd (Chránená vodohospodárska oblasť Strážovské vrchy), S – zachovať extenzívnu formu hospodárenia na trvalých trávnych porastoch, T – zabezpečiť zvýšenie biodiverzity zmenou formy hospodárenia na trvalých trávnych porastoch z intenzívnej na extenzívnu, U – zabezpečiť zvýšenie ochrany vôd a pôd zmenou formy hospodárenia na trvalých trávnych porastoch z intenzívnej na extenzívnu, V – obhospodarovať lesy v súlade s ich významnou pôdoochrannou funkciou, X – obhospodarovať veľkablokovú ornú pôdu v súlade s protieróznymi opatreniami, Y – zachovať maloblokové obhospodarovanie ornej pôdy, Z – aplikovať protipovodňové opatrenia.

z hľadiska zvýšenia biodiverzity zachovať a zabezpečiť vhodné obhospodarovanie, R – všetky hospodárske činnosti realizovať v súlade s ochranou podzemných vôd (Chránená vodohospodárska oblasť Strážovské vrchy), S – zachovať extenzívnu formu hospodárenia na trvalých trávnych porastoch, T – zabezpečiť zvýšenie biodiverzity zmenou formy hospodárenia na trvalých trávnych porastoch z intenzívnej na extenzívnu, U – zabezpečiť zvýšenie ochrany vôd a pôd zmenou formy hospodárenia na trvalých trávnych porastoch z intenzívnej na extenzívnu, V – obhospodarovať lesy v súlade s ich významnou pôdoochrannou funkciou, X – obhospodarovať veľkablokovú ornú pôdu v súlade s protieróznymi opatreniami, Y – zachovať maloblokové obhospodarovanie ornej pôdy, Z – aplikovať protipovodňové opatrenia.

Regionálny biokoridor Potok Pružinka s brehovou vegetáciou. Foto: M. Moyzeová

diverzitu a stabilitu územia medzi biocentrom Ostrá Malenica a biokoridorom regionálneho významu Pružinka. Príľahlé svahy toku tvoria mozaiky lesov, nelesnej drevinovej vegetácie, ovocných sádov a trvalých trávnych porastov extenzívne využívaných, ktoré patria v území k ekologicky významným krajinným prvkom.

- **Lokálne hydrické biokoridory** (Prítok Pružinky I a Prítok Pružinky II) – ústia do regionálneho biokoridoru Pružinka. Brehové porasty boli v dôsledku intenzívnej poľnohospodárskej činnosti v minulosti často obmedzené len na úzke pásy okolo vodných tokov. Dnes ich tvoria porasty krovitých vrúb, ktoré sú biotopmi národného významu. Význam týchto ekologicky významných krajinných prvkov vo východnej časti záujmového územia zvyšuje aj príľahlá mokraď – biotop národného významu s dominantným zastúpením vysokých ostríc a bylín.

- **Interakčné prvky** (Príladu Lány a Dolné lúky) – dopĺňajú sieť biocentier a biokoridorov v území. Interakčný prvok Príladu Lány nadväzuje na biokoridor západného prítoku Pružinky I v jeho pramennej časti. Tvorí ho mozaika intenzívne a extenzívne využívaných trvalých trávnych porastov a nelesnej drevinovej vegetácie, ktoré zvyšujú diverzitu a stabilitu krajiny. Nelesnú drevinovú vegetáciu tvoria biotopy horských lieštin a trnkových krovín. Spolu s extenzívne využívanými okrajmi trvalých trávnych porastov sú refúgiom

chránených a ohrozených druhov rastlín, ako je napr. päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), horec krížatý (*Gentiana cruciata*) a zemežľč menšia (*Centaurium erythraea*). Vtáky a ďalšie skupiny živočíchov tam nachádzajú vhodné podmienky na úkryt a hniezdenie i potravu. Význam tohto interakčného prvku zvyšuje aj jeho krajinnooestetická funkcia. IP Dolné lúky tvorí mokraď s porastmi vysokých ostríc a úhorových trstín nachádzajúca sa v západnej časti územia v alúviu potoka Pružinka, ktorá nadväzuje na regionálny biokoridor Potok Pružinka.

Cieľom návrhu ekologicky optimálneho využitia záujmového územia a návrhu opatrení je zabezpečiť funkčnosť existujúcich a navrhovaných prvkov územného systému ekologickej stability. Priestorové usporiadanie územia v katastri obce Slopná je stredne stabilizované (koeficient ekologickej stability má hodnotu 0,65). V projektoch pozemkových úprav preto netreba uvažovať s výraznými ekologickými

opatreniami, treba však zachovať minimálne súčasný stupeň ekologickej stability územia a rešpektovať navrhované manažmentové opatrenia.

Spracúvanie územných systémov ekologickej stability a ich integrácia do jednotlivých plánovacích dokumentácií vrátane projektov pozemkových úprav je prínosom k ochrane a tvorbe krajiny a skvalitneniu životného prostredia človeka. Na zabezpečenie funkčnej kostry ÚSES je však potrebné v nadväznosti na návrhy ÚSES vypracovať konkrétne realizačné projekty.

Literatúra

- Boltížiar, M., Grotkovská, L., Izakovičová, Z., Kenderessy, P., Moyzeová, M., Špulerová, J.: Miestny územný systém ekologickej stability katastrálneho územia Slopná pre účely projektu pozemkových úprav. Bratislava : Ústav krajiny ekológie SAV, 2006, 60 s.
- Izakovičová, Z. a kol.: Metodické pokyny na vypracovanie projektov regionálnych a miestnych územných systémov ekologickej stability. Bratislava : Združenie Krajina 21, MZP SR, 2000, 111 s.

RNDr. Milena Moyzeová, PhD., Ústav krajiny ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava, milena.moyzeova@savba.sk
Mgr. Lucia Grotkovská, Ústav krajiny ekológie SAV, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava